

פרק יט (פסוקים א-ט) / ברוריה בן-דוד (וייס)

דוד נדהם ממעשה בנו. כאבו היה גדול מנשוא, עוז רוחו ובינתו שבו אליו מהר והוא מצא מוצא מן המצב המסוכן, ובעזרת חושי, יועציו צדוק ואביתר הכוהנים ויואב שר הצבא, אבישי ואתי וכל חיל הגיבורים הנאמנים לדוד השיב לו את כיסא המלכות, אך הבשורה על מותו של אבשלום הכאיבה מאוד לדוד. דוד האב הרחום סלח ואהב בלי גבול, ושמחת הניצחון הפכה לקינה מרה.

כיצד הגיב דוד על הבשורה?

המלך הזדעזע וכעס מרוב צער ואבל והתאבל על אבשלום בפרהסיה לעיני כל העם. עלה על העלייה שעל גג מבנה השער ("וילך הצפה אל גג השער" יח כד), המשקיף על כל העיר, וקונן על מות בנו: "בני אבשלום, בני בני אבשלום, מי יתן מותי אני תחתך, אבשלום בני בני" (פס' א). דוד חזר שמונה פעמים על המילה בני וחמש פעמים על אבשלום, בזה ביטא את עוצם צערו. טוב היה אילו בני הצעיר היה נשאר בחיים ובמקומו היה מת הוא האב הזקן. דוד רחמן וסלחן. שונה משאול שאמר: "כה יעשה לי אלקים וכה יוסיף כי מות תמות יונתן!" (שמ"א יד מד). "ויטל שאול את החנית עליו (על יהונתן) להכתו" (שמ"א כ, לג). דוד האב האוהב לא יכול היה להעניש, לא את אמנון בכורו, ולא את אבשלום רוצחו. הוא לא חדל לאהוב את אבשלום, ולפני המלחמה שצריכה הייתה להכריע את גורלו לחיים או למוות הוא מצווה את שרי הצבא: "לאט לי לנער לאבשלום" (יח ה).

מה מזכירה לנו קינת דוד?

את אבל יעקב על יוסף "כי ארד אל בני אבל שאלה" (בר' לז לה).

יוסף היה בן זקונים יקר ואהוב ואילו אבשלום?

בן סורר ומורה שמרד באביו והיה מוכן להרגו. באגדה היהודית נהפך אבשלום לסמל הרשע, כפוי טובה.

מה נודע ליואב בשובו משדה המערכה?

בשובו משדה המערכה לפני שנכנס למחנים נודע ליואב שדוד אינו מחשיב את הניצחון שהשיב לו את עיר בירתו, את ביתו ואת כיסא מלכותו. כל זה לא היה שווה בעיני דוד מכיוון שהושג במחיר חיי בנו. דוד מצטער על מות בנו ונוהג מנהגי אבלות.

כיצד הגיב יואב על כך?

יואב חשב שהמלך צריך להבליג על צערו לטובת העם והממלכה, ועליו להראות לעם שהוא מעריך את לחימתם למענו. יואב הוכיח את דוד על התנהגותו לא לעיני כל העם, אלא בהיות דוד בביתו. יואב אמר לדוד בהתאבלך כל כך על אבשלום אויבך אתה מבייש את כל אנשיך ואת כל בני ביתך אשר הצילוך מידו. באבלך זה על אבשלום אתה מעיד שאתה אוהב את אויבך ושונא את אוהביך, כאילו כל שריך ועבדיך ערכם בעיניך כאין וכאפס לעומת אבשלום. צא ודבר אל העם ותודה להם על ניצחונם. תוכיח כי אתה אוהב אותם ומעריך את מעשיהם לטובתך, אם לא תצא אל העם במאור פנים לא ילין איש מהם אתך בלילה. כולם יעזבו אותך, ודבר זה ירע לך מכל הרעות שבאו עליך בכל ימי חייך.

עמדתו של המלך השפיעה השפעה רבה על אנשי צבאו. כיצד?
"ויתגנב העם ביום ההוא לבוא העיר כאשר יתגנב העם הנכלמים בנוסם במלחמה"
(פס' ד). לצבא נודע על צערו של המלך. הם שבו משדה המערכה העירה לא ביד רמה,
אלא כגנבים הבאים במחתרת, כדרך השבים לעיר לאחר שניגפו לפני האויב ונמלטו משדה
הקרב. רש"י פירש שהעם הם אלה שהיו עם אבשלום.

האם קיבל דוד את דעתו של יואב?
דוד קיבל את דעתו של יואב. הוא קם מאבלותו וישב בשער של חומת מחנים להנהיג את
העם ולסקור את הצבא המנצח.

פרק יט (פסוקים י עד הסוף)

מה יהיה עתה יחסו של דוד אל אויביו ואוהביו, וכיצד התייחסו אליו המורדים בו, על כך
נקרא בקטע הבא.

כל שבטי ישראל התווכחו ביניהם לאמור: אחרי כל הטובות שעשה לנו דוד הוא נאלץ
לברוח מירושלים מפני אבשלום, ועכשיו שאבשלום שמשחנו למלכנו במקום אביו מת,
אין סיבה המונעת אותנו מלהשיב את דוד אל כיסא המלכות ולקבלו שוב למלוך עלינו.
"ועתה למה אתם מחרשים להשיב את המלך?" (פס' יא). למה אתם נמנעים מכל פעולה
להשיבו.

**השמועה על כוונתם של שבטי ישראל להשיב את דוד לביתו הגיעה אליו. מדוע לא
שב מיד ירושלימה?**
דוד לא היה בטוח כי לא ייתקל שם בהתנגדות, כי מרכז המרד היה בירושלים, ואולי נמלטו
לשם שרי הצבא של אבשלום שלא נפלו בקרב.

באמצעות מי פנה דוד אל זקני יהודה ומה אמר להם?
"והמלך דוד שלח אל צדוק ואל אביתר הכהנים לאמר: דברו אל זקני יהודה לאמר: למה
תהיו אחרנים להשיב את המלך אל ביתו?" (פס' יב).
דוד פנה אל שבט יהודה, השבט שהיה נאמן לו תמיד יותר מכל שבטי ישראל, ושהיה
הפעם למרכז המרד ועוררם להשיבו ירושלימה "אחי אתם, עצמי ובשרי אתם, ולמה תהיו
אחרנים להשיב את המלך?" (פס' יג). מחמת קרבת המשפחה, הרי הם בני שבט אחד וראוי
להם לשבט יהודה שיקדימו את שאר השבטים, בעוד שלמעשה כבר ביקשוהו כל השבטים
לשוב לכיסא מלכותו ורק שבט יהודה התרשל.

מה בדבר חששותיו של עמשא?
לעמשא שר צבא אבשלום (יז כה) וראש המורדים "תמרו: הלוא עצמי ובשרי אתה" (פס' יד).
הוא היה בן אביגיל אחות דוד, כלומר: קרוב לדוד, אותה קרבה משפחתית כיואב. דוד מבטיח
לעמשא שיהיה שר צבא תחת יואב כל הימים.

מה דעתנו על יחסו של דוד ליואב?
מעשה של כפיות טובה. יואב הוא שהציל את דוד ממרד אבשלום.

כיצד נסביר יחס זה?

דוד כעס על יואב מאוד על שהרג את אבשלום, לכן החליט להעבירו ממשרתו ולמנות במקומו את עמשא.
עמשא היה שר צבאו של אבשלום וצבאות ישראל ויהודה סרו לפקודתו. ע"י מינויו של עמשא לשר הצבא במקום יואב היטה דוד את שבטי ישראל חזרה אליו.

ואכן עמשא שהיה שר הצבא היטה את לב כל איש יהודה "וישלחו אל המלך : שוב אתה וכל עבדיך" (פס' טו).
המלך הגיע עד הירדן ואנשי יהודה באו אל הגלגל אשר אצל הירדן, לקבל את פני המלך בכבוד הראוי לו וללוותו בעברו את הירדן.

ומה בדבר שמעי בן גרא משבט בנימין, בן משפחת שאול, אשר סיקל וקילל את המלך בעת שברח מפני אבשלום? (טז ה-ח)

שמעי הצטרף אל שבט יהודה וירד מבחורים שבהר לגלגל שבערבה, להקביל את פני דוד לברכו ולבקש כי ייסלח לו ואלף איש עמו מבנימין, מכאן אנו למדים ששמעי היה איש גדול בשבטו ומראשיו, ואף על פי שבשעה שקילל היה יחידי לא בוש לבקש מחילה בפומבי.

איזה נימוק הביא שמעי בבואו להתפייס עם המלך?

"הנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף לרדת לקראת אדני המלך" (פס' כא). כלומר: אנו בית יוסף הכוונה לכל שבטי ישראל חוץ מבית יהודה נמנים בין יריבי בית דוד משבט יהודה, היינו צריכים להיות האחרונים להתפייס עמו ואעפ"כ הננו הראשונים, הרי אנו נאמנים למלך החוזר מגלותו, על כן על המלך לשכוח את עווננו ולא לקצוף עליו בגלל חטאו.

מי לא היה סבור כך?

אבישי בן צרויה שסבור היה ששמעי ראוי לעונש מוות על שקילל את המלך. הוא מבקש מהמלך שלא ייסלח לשמעי, האם בגלל מה שאמר היום הציל עצמו מעונש מוות, כלום אינו חייב מיתה בגלל דברי הגידוף והחירוף שהשמיע ביום בריחת המלך.

בעבר כבר רצה אבישי להמית את שמעי. מתי היה הדבר?

בשעה שקילל שמעי את המלך ביקש אבישי רשות מדוד להסיר את ראשו של הכלב המת, אלא שדוד מנעו: "הנחו לו ויקלל". (טז ט, יא).

מה הייתה תגובתו של דוד הפעם?

גם עתה מתנגד דוד לרצון אבישי. תשובתו של דוד כתשובתו אז בלשון שכבר השיב לו ליד בחורים (טז י). "מה לי ולכם בני צרויה, כי תהיו לי היום לשטן?" (פס' כג). גם הפעם הסתייג דוד מבני צרויה אבישי ויואב. כלום ראוי הוא ביום הזה שחודשה בו מלכותי יום שמחה כי יחולל בשפיכת דם איש מישראל.
"ויאמר המלך אל שמעי: לא תמות, וישבע לו המלך" (פס' כד).

מתי נהג שאול באופן דומה?

אחרי הניצחון על נחש כשהעם אמר: "תנו האנשים ונמיתם", האנשים שזלזלו בשאול ואמרו: "מה ישענו זה" (ש"א י כז). "ויאמר שאול: לא יומת איש ביום הזה, כי היום עשה ה' תשועה בישראל" (ש"א יב יג). אין לחלל את היום המיוחד הזה בפסקי דין מוות.

מי נחשב בטעות לאויב דוד?
מפיבשת.

מדוע?

מפני שציבא הבוגד הבאיש את ריחו בפני דוד בעלילת שקר.

מה העלילו עליו?

כי מפיבשת מקווה בסתר להשיב אליו את כיסא שאול אבי אביו (טז, ג).

כיצד גילה מפיבשת את יחסו האמתי לדוד?

הוא התאבל על גלות דוד כמנהגי אבלים המתאבלים על מת. לא רחץ ולא סך את רגליו, כפי שהקפידו לעשות באותה תקופה (שופ' ג כד; שמ"א כד ג), לא תיקן ולא סרק את שפמו (ויק' יג מה), כנראה הכוונה לכל הזקן, רק מי ששרוי בצער ואבל מתרשל בטיפול בזקנו, ואת בגדיו לא כיבס. ובכך השתתף בצערו של דוד כל עת המרד.

דוד לא ידע על כך דבר ואיך התייחס אל מפיבשת?

כאשר שב דוד לירושלים ירד מפיבשת לקראתו (רד"ק). דוד שאל אותו: למה לא הלכת עמי מפיבשת? מדוע בחרת להישאר בירושלים.

כיצד הצטדק מפיבשת?

ציבא רימני הלך בלי ידיעתי ולא חבש לי את החמור כדי שאוכל גם אני ללכת, כי בהיותי פיסח לא יכולתי ללכת ברגלי ולא לחבוש את החמור בעצמי. מהתייחסותו של דוד ודבריו הבין מפיבשת שציבא העליל עליו "וירגל בעבדך אל אדני המלך" (פס' כח). וירגל- הלך רכיל כמו: "לא רגל על לשנו לא עשה לרעהו רעה" (תה' טו ג). כלומר: לא די שעבדי רימני והלך ללא ידיעתי אלא גם סיפר רכילות עלי, ואתה דוד שהנך חכם כמלאך אלוקים להבחין בין אמת לשקר, עשה עמי מה שנראה טוב בעיניך, אף על פי שבני משפחתי היו לך אנשי מוות חייבי מיתה כמורדים במלכות (מ"א ב כו), אתה במקום להרגני הטבת עמדי ושמתי אותי באוכלי שולחנך, ואיזה זכות יש לי לבקש עוד ממך, וכל שכן לבוא אליך בטענה? כלומר: מפיבשת מצדיק עליו את הדין גם בהיותו חף מפשע, ודוד לא ידע אם האמת בפי ציבא או בפי מפיבשת, אולי פקפק בדברי מפיבשת, ואולי מפני שיחסו לבית שאול הורע בגלל שמעי בן גרא.

אף על פי שחותם האמת טבוע על כל דבריו של מפיבשת, דוד תיקן רק במקצת את אשר עיוות קודם. דוד חילק בין ציבא ומפיבשת את הרכוש שתחילה ניתן כולו למפיבשת ואחרי כן לציבא לאחר שהאמין בקלות דעתו לעלילה שסיפר על מפיבשת. לפי חז"ל דברי מפיבשת דברי אמת היו, ודוד חייב היה להכיר זאת על פי אותות האבל והצער שהראה מפיבשת, ומפני שהוא חילק את רכושו של מפיבשת שלא בצדק, גזר ה' כי תחלק מלכותו של דוד. אמרו רבותינו (מס' שבת): "בשעה שאמר דוד למפיבשת אתה וציבא תחלקו את השדה יצאה בת קול ואמרה לו: רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה".

מה דעתנו על פסק הדין?

דוד עשה מעשה עוול. הוא נתן שכר במקום עונש למלשין שהעליל עלילת שקר על אדוניו.

מה ראוי ללמוד ממעשה זה?

שיש תמיד לשמוע את דברי שני הצדדים בטרם יחרצו את הדין.

איך הגיב מפיבשת על החלטת דוד?

אינני מצטער גם אם הכול ייקח ציבא, מאחר שבא המלך בשלום אל ביתו אין הרכוש חשוב בעיני. מפיבשת נותן ביטוי לקבלת הדין על עצמו, למרות שחש כאב על העוול שעשה לו ציבא.

איך התייחס דוד אל ברזילי הגלעדי?

בעד חסדו עמו במחנים הזמין דוד את ברזילי הגלעדי לירושלים לשבת בארמונו. "וכלכלתי אתך עמדי בירושלם" (פס' לד), אכן זו הצעה נדיבה ומלבבת לעבור מעיר נידחת אשר בעבר הירדן לעיר המלוכה לגור בארמון המלך.

אך ברזילי לא קיבל את ההזמנה. מדוע?

הוא זקן מדי מכדי ליהנות ממנעמי ארמון המלך ואף חושש שיהיה למשא על המלך. "בן שמנים שנה אנכי היום, האדע בין טוב לרע? אם יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר אשתה? אם אשמע עוד בקול שרים ושרות? ולמה יהיה עבדך עוד למשא אל אדני המלך?" (פס' לו). כלומר: כמה עוד אחיה? לא אוכל להתענג בתענוגים שתאמר לשמחני בהם. אני מרגיש טעם במאכלים, ולא הנאה בשירת משוררים שבארמון המלך. רק אהיה למשא. המלך יצטרך לטפל בזקן וחלש שכמותי בלי שהדבר יביא תועלת לי או לו.

במה שונה ברזילי מציבא?

שניהם עזרו למלך בשעת דחקו, אך בעוד שברזילי הוא נקי כפיים, לא ביקש כל טובת הנאה מן המלך. כלכל את המלך במחנים מתוך רגש של כבוד ורחמים, אך לא לשם קבלת גמול, ציבא הערום והנוכל העליל על אדוניו ועזר למלך רק כדי לקבל שכר.

ממה נדהמו כל איש ישראל שהחליטו להשיב את דוד ולחדש מלכותו?

הם נדהמו כשראו ש"איש יהודה" נמצאים כבר בין המלווים. כזכור אנשי יהודה שבחברון היו אחרונים להשיב את דוד למלוכה בעקבות המשלחת הנכבדה ששלח אליהם דוד, רק לאחר שעמשא בן יתר שר צבא ישראל השיב אליו את שבטי ישראל שבו אל דוד (יט, יג-טו).

מה היו טענותיהם?

"ויאמרו אל המלך: מדוע גנבוך אחינו איש יהודה?" (פס' מב) כלומר: הם העבירוך בסתר כמנהג גנבים להשיבך אל המלכות ללא ידיעתנו, כאילו אנו לא רוצים במלכותך. יש דמיון בין דבריהם לבין הכתוב המדבר במרד: "ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל" (טו ו).

מה ענו להם אנשי יהודה?

המלך הוא בן שבטנו "האכול אכלנו מן המלך" (פס' מג). ביטוי ציורי שהוראתו היא וכי לקחנו מכם את חלקכם במלך? וכי קיבלנו איזו מתנה, איזה שכר שהוא, כגמול על שיצאנו לקראת המלך?

הדברים האלה לא הניחו את דעתם של שבטי ישראל והם הוסיפו לטעון : עשרה חלקים לנו במלך, כי עשרה שבטים אנו, ואילו לכם יהודה ושמעון יש בו במלך שני חלקים בלבד (שבט שמעון ויהודה היו כשבט אחד). בהיותנו עשרה שבטים, חלקנו במלך גדול פי עשרה מחלקכם בו. למרות שדוד הוא בן שבטכם היינו אנו הראשונים, והקדמנו להחזיר את המלך לפניכם. דברי בני יהודה היו קשים מדברי בני ישראל אליהם, אולי הזכירו בני יהודה כי כל שבטי ישראל תמכו באבשלום בימי המרד.

עבודה בכתב

- 1) כיצד הגיב דוד על מות אבשלום?
- 2) מה הייתה דעתו של יואב על אבל דוד?
- 3) מדוע נכלם העם בשובו מהמלחמה?
- 4) באמצעות מי השיב אליו דוד את לב בני שבטו?
- 5) את מי מינה לשר צבא במקום יואב?
- 6) מה דעתכם על יחסו של דוד ליואב?
- 7) איזה נימוק הביא שמעי בן גרא כדי לפייס את דוד?
- 8) מי סבור היה ששמעי ראוי לעונש? מתי רצה בעבר להמיתו?
- 9) מה הייתה תגובתו של דוד אז? ומה הייתה תגובתו של דוד הפעם?
- 10) מה היו נימוקי דוד? מתי נהג שאול באופן דומה עם יריביו?
- 11) כיצד גילה מפיבשת את יחסו האמיתי לדוד?
- 12) מה פסק דוד לגבי מפיבשת?
- 13) איך התייחס דוד אל ברזילי הגלעדי?
- 14) במה היה שונה ברזילי מציבא?
- 15) איזה מחלוקת הייתה בין אנשי ישראל ואנשי יהודה?

16) מי אמר למי?

- א) הבשת היום את פני כל עבדיך, הממלטים את נפשך.
- ב) ועתה קום צא ודבר על לב עבדיך.
- ג) למה תהיו אחרנים להשיב את המלך אל ביתו?
- ד) אם לא שר צבא תהיה לפני כל הימים תחת יואב.
- ה) שוב אתה וכל עבדיך.
- ו) והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף לרדת לקראת אדני המלך.
- ז) מה לי ולכם בני צרויה, כי תהיו לי היום לשטן?
- ח) לא תמות.
- ט) למה לא הלכת עמי.
- י) ועשה הטוב בעיניך.
- יא) גם את הכל יקח, אחרי אשר בא אדני המלך בשלום אל ביתו.
- יב) אתה עבר אתי וכלכלתי אתך עמדי בירושלם.
- יג) האדע בין טוב לרע?
- יד) ולמה יגמלני המלך הגמולה הזאת?
- טו) מדוע גנבוך אחינו איש יהודה?
- טז) עשר ידות לי במלך.

17) התכירונו? מי אני?

- א) התגנבנו לעיר.
- ב) קוננתי על מות בני.
- ג) ישבתי בשער.
- ד) דיברנו בשם המלך אל זקני יהודה.
- ה) מוניתי לשר צבא במקום יואב.
- ו) מיהרתי לקבל את פני דוד.
- ז) הצעתי להמית את שמעי בן גרא.
- ח) התאבלתי על גלות דוד.
- ט) אני זקן מכדי ליהנות ממנעמי ארמון המלך.
- י) עשרה חלקים לנו במלך.